Mária Terézia emlékkönyv. Szerk. Bódvai András. Budapest, 2022, Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 328 oldal

A párhuzamos évfordulók és ünnepek miatt olykor nehéz tudni, hogy Magyarországon milyen emlékév van hivatalosan, kinek/minek az emlékéveként fogadta el az országgyűlés az adott esztendőt. Az itt ajánlott könyv egy sorozat tagja, amely – Semjén Zsolt kezdeményezésére – részben emlékévekhez kapcsolódik, nemcsak politikai, hanem méltóbb módon, komolyan és behatóan foglalkozva az ünnepeltekkel. Eddig öt kötet jelent meg: *Mátyás király emlékkönyv, Rákóczi emlékkönyv, Szent László emlékkönyv, Zrínyi emlékkönyv* és végül a mostani.

A *Mária Terézia emlékkönyv* albumszerű, reprezentatív, gyönyörű képanyagú, szép tipográfiájú és kötésű. A belbecs, a tartalmi koncepció is hasonló, mint a korábbi köteteké: a korszak és a téma jeles magyar kutatóit (ezúttal egy külföldi kivétellel) kérték fel, hogy a saját szakterületük (hadtörténet, politikatörténet, művelődéstörténet, művészettörténet, gazdaságtörténet, néprajz) felől hozzájáruljanak egy lehetőség szerint teljes történelmi képhez, átfogó spektrumhoz. A kiadvány most sem csupán a régi, tiszteletre méltó emlékkönyvek műfajának feleleventése, vagy eddigi tudományos eredmények, adatok megismétlése, hanem a legújabb magyar kutatásokat és magyarázatokat tartalmazza, közvetítve a nemzetközi forrásokat és kutatási fejleményeket is. Ritka kötet: egyaránt szól múltjukat tisztelő, a történelem esztétikájában gyönyörködő olvasóknak és tudósoknak.

A modern történettudomány alapjellegének megfelelően számos analízist és részletet nem lehet hasznosítani szorosan a saját életünkben. A bibliográfiák, a jegyzetek és egyes értelmezések még inkább a szerzőkről és az ő szaktudásukról szólnak. De az egész – beleértve részleteket is – kiindulópontul szolgálhat a korszak atmoszférájának átéléséhez, a gondolkodáshoz, szemléletünk/felfogásunk tudatos kialakításához és a múlt megértéséhez. E tekintetben külön kiemelhető Kulcsár Krisztina második tanulmánya, amely a bécsi udvar vallásosságát és Mária Terézia vallásgyakorlását elemzi, hiteles források alapján, sok idézettel. Ha elolvassuk és megfontoljuk például az uralkodónő napirendjét a 254–255. és 257–259. oldalon, ma is átvehető, alkalmazható vallásgyakorlatokat találunk. Mindez teljesen ellentmond bizonyos vulgáris, tiszteletlen és fantáziadús híresztéléseknek, amelyek itt-ott még mindig felütik a fejüket hazánkban Mária Teréziával kapcsolatban.

A kötet a kiadó webhelyén is megtekinthető: https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/emlekkonyvek/mariaterezia/index.html. *(hr)*

B. K. S. Iyengar: *Patañjali Jóga Szútrái új megvilágításban.* Ford. Astangajóga Oktatási és Kulturális Közhasznú Alapítvány közössége. Budapest, 2021, Astangajóga Alapítvány. 394 oldal

Egyik szerzőnk már jelezte ebben a lapszámban, hogy komoly problémák vannak a *jóga* nyugati felfogásával. Ennek oka mindenekelőtt abban rejlik, hogy modern elképzelések és gyakorlatok alapján értelmezik a *jógát*, nem pedig tradicionális tekintélyek, hiteles képviselők és szent szövegek alapján. De szerepet játszik a téves felfogásban az is, hogy a legtöbb kapcsolódó irányzat „a *jóga*" képviselőjeként lép fel, amelynek eredetileg is több változata van. Ha nem vagyunk tudatában a tradicionális variánsoknak, szükségszerűen leegyszerűsítjük, korlátozzuk és kisajátítjuk a *jógát*.

Hosszú és tartalmas élete során Iyengar nagyon nagy hangsúlyt fektetett az *ászanák* (testtartások) és a *pránajáma* (felületesen szólva a légzésszabályozás) fontosságára. E könyvében szintén nyomatékosítja azt a nézetét, miszerint egyetlen *ászana* elsajátítása nem elégséges, számos testtartást szükséges gyakorolni a *jóga*ban. Ennek érdekében még *ászanák* végzését támogató segédeszközöket is ajánlott, sőt konstruált. A követői jobbára félreértik mindezt. Szinte csak a *jóga* külső részeit *(bahiranga)* hangsúlyozzák, a belsőket *(antaranga)*

nem. Így a *jóga* elveszíti eredeti célját, melyet Patanydzsali – valamikor az időszámításunk előtti 2. század és a Krisztus utáni 4. század között – a három legmagasabb részében határozott meg: a *dhárana*ban (a belső összpontosításban), a *dhjána*ban (a kontemplációban) és a *szamádhi*ban (a végső célban), külön tekintettel ezek együttesére *(szanjama)*. Az említett félreértés tehát az, hogy Iyengar legtöbb tanítványa úgy gondolja, a *jóga* a külső részei, például az *ászanák* gyakorlásával lenne azonos. Teljes tiszteletlenség ez mesterükkel szemben is, aki az *ászanák* és a *pránajáma* végzése közben a legbensőbb, legmagasabb jógikus állapotokban volt, s az *antarangák* és a *szanjama* megvalósítása érdekében gyakorolta és tanította azokat.

Valamelyest kiderül az utóbbi a róla készült filmfelvételekből, amikor bámulatba ejtő *ászanák*at végez, de még inkább a könyveiből. Soha nem mulasztotta el a leggyakorlatiasabb írásaiban sem hangsúlyozni, hogy a *jóga* részekből, fokozatokból, *„szirmokból"* áll, és a végcélja nem az *ászanák* gyakorlása, hanem a fentebb említett *szanjama* és *szamádhi*, valamint a *kaivalja* (az abszolút egyedülvalóság). Mindegyik magyarul megjelent könyvére hivatkozhatnánk e tekintetben, de külön megemlítjük *Az élet új megvilágításban* címűt, Malik Tóth István szép fordításában. Így van ez a mostani könyvben is. Iyengar visszatér a *jóga* alapszövegéhez, a legnagyobb szellemi tekintélyhez, melyből minden tradicionális indiai *jóga* elszármazott, Patanydzsali *Jógaszútrá*ihoz. Már ott világos – minden alábecsülés nélkül szólva –, hogy a *jóga* végcélját nem az *ászanák* vagy a *pránajáma* képezik. És Iyengar jól tudta ezt. Ezzel együtt választotta az *ászanák* tanítását és fontosságuk hangsúlyozását.

Nem szövegfordításának pontossága a lényeg – a nyelvi eltérések és az értelmező betoldások kiderülnek az egyes *szútrák* szanszkrit sorai alatt olvasható szószedetek alapján –, hanem a kommentárjai. Külön kiemeljük a szennyezett vagy korlátozott tudat sajátosságaira (például 23., 26., 48–49., 94., 125–133., 167. o.) és az időre (például 224–225., 260–261., 286–288. és 311. o.) vonatkozó megjegyzéseit. Nagyon sok mindent lehetne és kellene még mondani a könyvről, de végezetül csupán azt jegyezzük meg, nagy örömünkre szolgál, hogy kiadását a Bethlen Gábor Alap támogatta, felismerve talán, hogy a *jóga* nem globalista lózung, hanem bennünket, magyarokat is érintő, valóban egyetemes érvényű és értékű szellemi örökség. *(hr)*

Transitus I. és *II.* Limitált példányszámú exkluzív nyomdai tárgyak. Hely, év, kiadó nélkül

Rengeteg tárgy vesz körül bennünket, ráadásul növekszik a számuk. Újakat és újakat szerzünk, amiket hamar elfelejtünk, és még újabbakat veszünk. Tömeges fetisizmusban élünk. A növekvő gyártás növekvő fogyasztást eredményez, a növekvő fogyasztás növekvő gyártást. De hiba lenne a tárgyak gyarapodó számát döntően a tömeges előállításra fogni. A „rengeteg tárgy" mindenekelőtt *tárgy*, csak utána *rengeteg*. A tárgyak esztétikai és anyagi minőségének romlása is csupán másodlagos ok ahhoz képest, hogy a „tárgyak" tárgyakká degradálódnak számunkra. A formatervezés különböző területein sok mindent tesznek azért, hogy a tárgyak ne csak tárgyak legyenek, ám státusszimbólumokat és fétiseket kapunk. A minőség sem abszolút értékű fogalom. Nem találjuk az „ideális tárgyakat". Tovább keresünk, és vásárolunk. Ám ami a legdöntőbb: tárgyiasítunk.

Egy angol író, festő- és iparművész, bizonyos William Morris távol állt az utóbbi – mondhatni – metafizikai felvetéstől. A 19. század második felében arra törekedett, hogy áthidalja az ipar- és a képzőművészet, az alkalmazott és az egyéni művészet közötti szakadékot (főként a textil- és az ólomüvegtervezés területén). Egyik alaptézise volt, hogy a tárgy készítője nem különülhetne el teljesen az általa készített tárgytól, egy másik szerint pedig a szépségnek a használati tárgyakban is meg kell nyilvánulnia. *„Semmi ne legyen a házadban, amit nem tartasz használhatónak és nem tartasz szépnek."* A szépséget *„pozitív életszükségletnek"* nevezte, annak ellenére, hogy a szükség, mint tudjuk, alapvetően negatív értelmű.

Egészen eltérő stílusban és alkalmazási területen (bár Morris is tervezett könyvborítókat, textil-

fedeleket), valamint eltérő politikai nézetekkel (Morris baloldali volt) a *Transitus I.* és a *Transitus II.* kiadvány hasonló gondolkozási keretek között mozog. Az ingyenes és kis példányszámú kompozíciók megálmodója és kivitelezője így írt egy privát levélben: *„Nemrégiben elindítottam egy kísérletező sorozatot* Transitus *címmel. Ez egy sok szempontból kifejezetten az apró nagyságrendjére koncentráló, illetve az abban rejlő sajátos lehetőségeket kutató széria lenne, és egyebek mellett a kortárs jobboldali »tárgyi kultúrához« kívánna a maga szerény módján hozzájárulni. Azt hiszem, nagyon kevés olyan tárgy, dolog, környezeti tényező jön létre mostanában, amely nem grandiózus ugyan – mint például Guénon könyvei, vagy egy templom tornya –, de érdekes, és amit csak mintegy »a szemünk sarkából« látunk. Noha az ilyesmiknek is van vagy lehet jelentősége. Terveim szerint a* Transitus *részei pontosan ilyen »szemünk sarkából« látott vagy épp a könyvespolc félreesőbb helyeire kívánkozó tárgyak* is *kívánnak lenni".*

Az *„apró nagyságrendjére koncentráló"* és a *„szemünk sarkából látott"* tárgyak körébe tartoznak az itt ajánlott anonim szerzőjű alkotások. A *Transitus I.* nyolc darab, kihúzható nyomdai tokba és borítóba foglalt, 2,5 milliméter vastagságú, 235x95 milliméteres méretű „kártyatábla". Ezek közül hat darabon Ernst Jünger *Útinaplói*nak egy rövid részlete olvasható, mondatokra, illetve félmondatokra tagoltan. Az illusztrációk az idézett részletekhez kapcsolódó modern *design*ok, montázsok, illetve kollázsok. Nem tudjuk, a kiadó miért éppen ezt a Jünger-idézetet választotta, kétségtelen viszont, hogy a tárgyi sajátosságok kiemelik, a figyelem középpontjába állítják Jünger szavait.

A *Transitus II.* tíz darab, 92x168 milliméter méretű, aranyzöld színű, intenzív arany csillogású képeslapot tartalmaz Pünkösd – a Szentlélek kiáradása – témájában. A „képeslapok" indigókék csomagolópapírba kötöttek és barna bőrrel átfűzöttek, amely utóbbi aranyozást is kapott. Kis cédulát akasztottak rá *„transitus II"* felirattal. A latin szó archaikus értelme: átvitel; átmenetel; át- illetve belépés; átköltözés valamin keresztül.

A kiadványokhoz külön-külön egy fóliába csomagolt könyvjelző is készült. Feladatuk szintén nem praktikus vagy funkcionális: *„apró dolgok"* átélésére késztetnek, s nem is csupán tárgyak. *(az)*

